

ישעיהו פרק נד, פסוקים א-י

מבוא

נבואת "רני העקרה" נקראת בבתי הכנסת כהפטרה של פרשת כי-תצא, והיא מאחת מ"שבע דנחמתא" - שבע ההפטרות הנקראות בשבתות שלאחר ט' באב. מנהג אשכנז לקרוא את פרק נד גם כהפטרה לפרשת נח בגלל איזכורה (בפסוקים ט-י) של שבועת ה' לנח לאחר המבול.

פסוקים א-ח: הנביא מדמה את ירושלים לאישה שעוברת מהפך בחייה

בפסוקים א-ח הנביא ממשיך את ירושלים (כנסת ישראל) לאישה שעוברת מהפכים בחייה, ממצב של אישה עקרה - לאשה בעלת צאצאים רבים, מאישה שוממה - לאישה בעולה (הנשואה לבעל), מצעירה מבושת ואלמנה נכלמת - לאישה הנשואה באושר, מאישה עצובה שבעלה עזב אותה - לאישה שבעלה עושה עמה חסד ומשיב אותה אליו.

המשל והנמשל

בפסוקים א-ח המשל והנמשל משולבים זה בזה. כך שלעיתים פסק אחד הוא המשל ופסוק אחר הוא הנמשל, כך לדוגמא מפרש המלבי"ם את היחס בין פסוק ב' לפסוק ג':

המלבי"ם, ישעיהו נד, ב:

וכל זה (בפסוק ב) משל את התרבות העם והתפשטותם, ומבאר הנמשל (בפסוק ג).

1. עיין בפסוקים א-ח ורשום לצידו של כל פסוק (בעמודה הימנית) האם הוא משל, נמשל או גם וגם.

משל/נמשל	ישעיהו נד
	(א) רְנִי עֲקָרָה לֹא יִלְדָה, פְּצַחִי רִנָּה וְצַהֲלִי, לֹא חָלָה אַתְּ, הָאִשָּׁה הָעֲקָרָה, אִשָּׁה שְׁלֵא חָלָה - שְׁלֵא הַצְלַחַת לְהַתְעַבֵּר - שִׁמְחִי וְשִׁירִי כִּי רַבִּים בְּנֵי שׁוֹמְמָה מְבַנִּי בְּעוֹלָה, אָמַר ה' : כי את, האשה שהיית "שוממה" - ללא בעל ובנים, תהפכי לאשה מרובת ילדים - יותר מאשה שהיית תמיד "בעולה" (עם בעלה)
	(ב) הֲרַחֲבִי מְקוֹם אֶהְלֵךְ וִירִיעוֹת מִשְׁכְּנֹתַי; יָטוּ, אֵל תַּחֲשָׁכִי הָאֲרִכִּי מִיַּתְרֵיךָ וַיִּתְדַתְּךָ חֲזָקִי :
	(ג) כִּי נָמִין וְשִׁמְאוֹל תִּפְרָצִי, וְזָרְעֶךָ גֹּזִים יִרְשׁוּ, וְעָרִים נְשֹׁמוֹת יוֹשִׁיבוּ : שוממות
	(ד) אֵל תִּירָאִי כִּי לֹא תִבּוֹשִׁי, וְאַל תִּכְלָמִי כִּי לֹא תַחְפִּירִי, כִּשְׁבַעְלֵךְ יִגְאֹלְךָ, לֹא תִצְטַרְכִי יוֹתֵר לִפְחָד, וְלֹהֲרִגִישׁ בּוֹשָׁה, כְּלִימָה וְחִרְפָּה, כִּי בְשֵׁת עֲלוּמִיךָ תִשְׁפָּחִי, וְחִרְפַּת אֶלְמְנוֹתַיךָ לֹא תִזְכְּרִי עוֹד : כי את תשכחי את הבושה שהייתה לך בתקופת שהייתה עלמה צעירה שבעלך עזב אותך, ואת התקופה שהיית כמו אלמנה.
	(ה) כִּי בְעֲלִיךָ עֲשִׂיךָ, ה' צְבָאוֹת שָׁמוֹ, וְגֹאֲלֶךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי כָל הָאָרֶץ יִקְרָא : בזמן הגאולה לא תצטרכי לפחד ולהתבייש, כי מי שהוא בעלך ומי שעשה אותך הוא ה' צבאות (שהוא אל כל יכול בכל הארץ)
	(ו) כִּי כְּאִשָּׁה עֲזוּבָה וְעֲצוּבָת רִוּחַ קָרָאךָ ה', וְנֶאֱשַׁת נְעוּרִים כִּי תִמְאָס אָמַר אֱלֹהֵיךָ : אכן הייתה תקופה שהיית עצובה בגלל שבעלך עזב אותך, והייתה תקופה שבעלך מאס אותך עוד כשהיית אשת נערו.
	(ז) בְּרָגַע קֶטָן עֲזַבְתִּיךָ, וּבְרַחֲמִים גְּדֹלִים אֶקְבָּצֶךָ : (אבל הבעל מכריז ואומר) עזבתי אותך לזמן קצר, ואני מתכוון לרחם עליך ולהשיב אותך אלי,
	(ח) בְּשֹׁפֵף קֶצֶף הִסְתַּרְתִּי כִּי רָגַע מִמֶּךָ, וּבְחֶסֶד עוֹלָם רַחַמְתִּיךָ אָמַר גֹּאֲלֶךָ ה' : ס עזבתי אותך לתקופה קצרה בגלל הכעס הגדול שלי כלפיך (על חטאיך). אך אעשה עימך חסד ורחמים ואשיב אותך אליך.

דימוי של "ציון" לאישה עקרה שנפקדה (א-ד)

2. הסבר בלשונך את המשל והנמשל בפסוקים א-ד?

3. בפסוקים א-ד נדרשת "האישה" לפעולות שונות הנובעות מהשינוי שעתיד להתחולל במהלך חייה, והכתוב גם מבאר את הסיבה מדוע עליה לעשות את הפעולות הללו. כתוב בלשונך, בטבלה שלפניך, הן את הפעולות והן את ההסבר לפעולות.

הפסוק	ההסבר בכתוב (בעזרת המילה "כי")	הפעולות שהאשה נדרשת לעשות	
פסוק א		כי רבים בני שוממה מבני בעולה	רני... פצחי רנה וצחקי
פסוקים ב-ג		כי זמין ושמאול תפריצי וזרעך גוים יירש ויערים נשמות יושיבו	הרחיבי מקום אהלך - אל תחשכי האריכי מיתרך, ויתדתיך חזקי:
פסוק ד		כי לא תבושי כי לא תחפירי כי בשת עלומיך תשכחי וחרפת אלמנותיך לא תזכרי עוד:	אל תיראי ואל תפלמי

ה' צבאות שמו (פסוק ה)

ישעיהו נד, ה

כי בעליך עשיר, ה' צבאות שמו, וגאלך קדוש ישאל אלהי כל הארץ יקרא:

רד"ק

ה' צבאות שמו - והיכולת בידו כי הוא אדון צבאות מעלה ומטה.

אברבנאל

כי גאלך קדוש ישאל אלהי כל הארץ יקרא - בזמן ההוא (בזמן הגאולה). לפי שיהפוך אל העמים שפה ברורה לקרא כולם בשם ה', ולא יהיה אז בלבד אלהי ישראל כי אם אלהי כל הארץ. ומפני זה לא ירים איש מהאומות עוד את ידו ואת רגלו כנגדך, כמו שעשו עד כה.

4. עיין בפסוק ה, ברד"ק ואברבנאל, וענה:

(1) לקב"ה יש בתני"ך כינויים רבים (א-לוקים, ש-די, א-דני, א-ל-יה-וה ועוד). לפי רש"י, מדוע בפסוק ה' הנביא בחר לכנות

את הקב"ה בכינוי "ה' צבאות"?

(2) לפי האברבנאל, מדוע המצב הנורא בגלות של כנסת ישראל ישתנה בעתיד לטובה?

5. עיין בפסוקים א-ח (הטבלה בעמ' 1), מדוע פסוק ה' הוא **הציר המרכזי** של הנבואה?

דימוי של "ציון" לאישה שנעזבה שבעלה השיב אותה אליו (ו-ח)

ישעיהו פרק נד

- (ו) כִּי כָאִשָּׁה עֲזוּבָה וְעֻצְבַת רוּחַ קָרְאַךָ ה', וְאִשֶּׁת נְעוּרַיִם כִּי תִמָּאֵס אָמַר אֱלֹהֶיךָ:
- (ז) בָּרַגַע קִטֹן עֲזַבְתִּיךָ, וּבְרַחֲמַיִם גְּדֹלַיִם אֶקְבָּצֶךָ:
- (ח) בְּשִׁצְף קֶצֶף הִסְתַּרְתִּי פָנַי רָגַע מִמֶּךָ, וּבְחֶסֶד עוֹלָם רַחֲמֵתִיךָ אָמַר גְּאֻלְךָ ה': ס

אבן עזרא

כי וגו' - ... אמר השם: "כאשה עזובה" **היית** "ועצובת רוח" שעזבה בעלה ...
 "ואשת נעורים כי תמאס אמר ה'" - **וכן היית**.

6. הסבר בלשונך את המשל והנמשל בפסוקים ו-ט (היעזר באבן עזרא).

7. בפסוקים ז - ח מתואר תהליך הגאולה תוך **השוואה ניגודית** בין ימי הגלות לימי הגאולה.
 עיין בטבלה שלפניך, וציין שלושה ניגודים בין ימי הגלות לימי הגאולה.

ימי הגאולה	ימי הגלות	
וּבְרַחֲמַיִם גְּדֹלַיִם אֶקְבָּצֶךָ	בָּרַגַע קִטֹן עֲזַבְתִּיךָ	פסוק ז
וּבְחֶסֶד עוֹלָם רַחֲמֵתִיךָ אָמַר גְּאֻלְךָ ה'	בְּשִׁצְף קֶצֶף הִסְתַּרְתִּי פָנַי רָגַע מִמֶּךָ	פסוק ח

מלבים, ישעיהו נד, ז

בָּרַגַע קִטֹן עֲזַבְתִּיךָ - דע כי העזיבה הזאת תחשב כאילו לא נמשכה רק רגע קטן לעומת גודל התשועה.

8. לפי המלבי"ם, כיצד ניתן להסביר את את התיאור שהסבל של הגלות נחשב לרגע קטן?

פסוקים ט-י: ההבטחה שהברית בין ה' לעם ישראל היא נצחית

(ט) כי מי נח זאת לי, אשר נשבעתי מעבר מי נח עוד על הארץ - בן נשבעתי מקצף עליך ומגער בך :
 (י) כי ההרים ימושו והגבעות תמוטנה - וחסדי מאתך לא ימוש, וברית שלומי לא תמוט, אמר מרחמך ה' :

9. עיין בפסוקים ט-י, וענה :

(1) הסבר את השוואה שה' עושה בין השבועה שהוא נתן על "מי נח" לבין השבועה שהוא נותן לעם ישראל.

(2) הסבר את השוואה הניגודית שה' עושה בין ההרים והגבעות לבין הברית שלו לעם ישראל.

הרב יעקובסון, חזון המקרא, הפטרת נח, עמ' 9).
 הרב יעקובסון מצטט את דבריו של הרב הרץ המדבר על השווה בין שתי השבועות:
 המבול היה אמנם מעשה הרס אבל בהשמידו עולם מושחת סלל דרך לאנושיות חדשה. והוא הדין בגלות ישראל. מתוך יסוריו, אומר הנביא תתחזק נאמנות ישראל לאלוקיו.
 הרב יעקובסון מתייחס להבדל בין השבועה לנח לשבועה כאן:
 אנו מוצאים שני הבדלים יסודיים : (א) ההעברה מהספירה האוניברסלית לספירה הלאומית... (ב) תוכן הברית עם נח וזרעו כולל את ההבטחה לא להשמיד השמדה כללית, שכן מכאן ולהבא העונש יהיה חלקי ומקומי, ואילו בישעיהו תוכן הברית הוא "ברית שלום", והנביא ממשיך לתאר את בנין האומה לעתיד...

10. עיין בדביר הרב יעקובסון וענה :

א. מהו הצד השווה, בין שבועת ה' לנח בספר בראשית, לבין שבועת ה' לעם ישראל בישעיהו נד? (דבר אחד)

ב. מהו הצד השונה, בין שבועת ה' לנח בספר בראשית, לבין שבועת ה' לעם ישראל בישעיהו נד (שני דברים)

הבטחת ה' לעמו

שבועת ה' לעמו הנזכרת בישעיהו נ"ד מופיעה בתנ"ך במקומות נוספים, להלן שתי דוגמאות :

ויקרא כו ☒
 (מג) והארץ תעזב מהם ותרחץ את שבתתיה בהשפמה מהם והם ירצו את עונם
 יעו ויביעו במשפטי מאסו ואת חקתי געלה נפשם :
 (מד) ואף גם זאת בהיותם בארץ איביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלתם להפר בריתי אתם כי אני ה' אלהיכם :
 (מה) וזכרתי להם ברית ראשנים אשר הוצאתי אתם מארץ מצרים לעיני הגוים להיות להם לאלהים אני ה' :

ירמיהו לא ☒
 (לד) כה אמר ה' נתן שמש לאור יומם חקת רחם וכוכבים לאור לילה רגע הים ויחמו גליו ה' צבאות שמו :
 (לה) אם ימשו החקים האלה מלפני נאם ה' גם זרע ישראל ישבתו מהיות גוי לפני כל הימים :
 (לו) כה אמר ה' אם ימדו שמים מלמעלה ויחקרו מוסדי ארץ למטה
 גם אני אמצא בכל זרע ישראל על כל אשר עשו נאם ה' :

פירוש לפסוקים בירמיהו : כשם שחוקי הטבע לעולם לא משתנים, כך ה' מבטיח שהוא לא ישבית ולא ישמיד את עם ישראל למרות חטאייהם, ולנצח ה' יהיה להם לאלוקים.